

Јелена Станисављевић*

Оригинални научни чланак
УДК: 343.622:340.66
DOI: 10.46793/GP.1601.003S

УЛОГА МЕДИЦИНСКИХ ВЕШТАЧЕЊА У ДОКАЗИВАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА УБИСТВО ДЕТЕТА ПРИ ПОРОЂАЈУ

Рад примљен: 10. 09. 2024.
Рад исправљен: 04. 07. 2025.
Рад прихваћен за објављивање: 23. 09. 2025.

Убиство детета при порођају представља пример кривичног дела у чијем доказивању медицинска вештачења имају кључну улогу. Како би објаснио зашто су медицинска вештачења значајна за доказивање предметног кривичног дела, аутор укратко приказује елементе бића кривичног дела убиство детета при порођају, за чије је утврђивање углавном неопходно поседовање стручних знања из области медицине. У централном делу рада, аутор анализира доказна средства која органу поступка стоје на располагању приликом утврђивања чињеница медицинског карактера, а посебно се фокусира на медицинска вештачења, те приказује до којих се сазнања уз њихову употребу може доћи, поткрепљујући их примерима из актуелне судске праксе. У том смислу, аутор анализира две врсте медицинских вештачења: вештачење на основу телесног прегледа окривљене, које се спроводи ради утврђивања чињенице порођаја и вештачење лешиа, којим се утврђује новорођеност, живорођеност и узрок смрти пасивног субјекта. У последњем делу рада, аутор указује на спорне ставове заступљене у судској пракси и делу доктрине, према којима поремећај изазван порођајем представља законску претпоставку коју у поступку не треба утврђивати, те даје закључне ставове о овом питању и предметној теми.

Кључне речи: убиство детета при порођају, чедоморство, медицинска вештачења, телесни преглед окривљеног, обдукција, доказивање, поремећај изазван порођајем, анализа судске праксе.

* Истраживач - стипендиста Министарства науке, технолошког развоја и иновација при Правном факултету Универзитета у Крагујевцу, stanislavljevicjelena06@gmail.com.

I УКРАТКО О БИЋУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА УБИСТВО ДЕТЕТА ПРИ ПОРОЂАЈУ

Убиство детета при порођају, такође познато и као чедоморство или детеубиство, представља привилеговани облик кривичног дела убиства и регулисано је чланом 116. Кривичног законика. Овом законском одредбом прописано је да ће се мајка која лиши живота своје дете за време порођаја или непосредно после порођаја, док код ње траје поремећај изазван порођајем казнити затвором од шест месеци до пет година.¹ Предметно кривично дело карактеришу обележја на основу којих се оно разликује од других кривичних дела,² а која се односе на извршиоца и пасивног субјекта кривичног дела, на време извршења кривичног дела и на поремећај изазван порођајем који у тренутку извршења дела мора да постоји код извршиоца. Оно што је специфично за већину обележја анализираних кривичног дела, јесте чињеница да је за њихово утврђивање углавном неопходно поседовање знања из области медицине. Како бисмо могли да уочимо у чему се огледа значај медицинских вештачења при доказивању кривичног дела убиство детета при порођају, најпре ћемо у најкраћим цртама приказати елементе бића овог кривичног дела, а потом ћемо у наставку рада објаснити на који начин медицинска вештачења доприносе њиховом утврђивању.

На првом месту, специфичност кривичног дела убиство детета при порођају огледа се у чињеници да његов извршилац може бити искључиво мајка детета, што произилази из законске формулације дела.³ Ову особеност можемо додатно прецизирати, јер извршилац може бити не свака мајка, већ само мајка породила, док саизвршилац, односно саучесник одговара за тешко убиство.⁴ Радња извршења састоји се у лишавању живота које може бити извршено на разне начине, па и нечињењем, с обзиром да мајка у овом случају има положај гаранта.⁵

Пасивни субјект кривичног дела убиство детета при порођају је тек рођено дете, тј. новорођенче. Иако на први поглед овакво одређивање пасивног субјекта не задаје веће проблеме, оно је заправо веома спорно. Најпре, разграничавање термина *плод*, *новорођенче* и *одојче* од изузетне је важности јер у зависности од педијатријске зрелости пасивног субјекта зависи правна

¹ Кривични законик (КЗ), *Службени гласник РС*, 85/2005-30, 88/2005-51 (исправка), 107/2005-171 (исправка), 72/2009-53, 111/2009-36, 121/2012-3, 104/2013-3, 108/2014-3, 94/2016-7, 35/2019-3, чл. 116.

² Најпре тешког убиства из чл. 114. ст. 9. и недозвољеног прекида трудноће из чл. 120. КЗ-а.

³ „**Мајка** која лиши живота своје дете за време порођаја или непосредно после порођаја, док код ње траје поремећај изазван порођајем, казниће се затвором од шест месеци до пет година“, чл. 116. КЗ-а.

⁴ З. Стојановић, *Кривично право, посебни део*, Нови Сад, 2022, 23.

⁵ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2022, 469.

**Јелена Станисављевић, Улога медицинских вештачења у
доказивању кривичног дела убиство детета при порођају (стр. 3-19)**

квалификација кривичног дела. Релевантан тренутак разграничења *плода* од *новорођенчета* јесте почетак порођаја.⁶ Порођај почиње трудничким боловима, пуцањем водењака и ритмичким контракцијама материце којима се потискује дете до одвајања из тела мајке.⁷ Стога, можемо рећи да се дете сматра *плодом* до тренутка започињања порођаја, а да се од овог тренутка сматра *новорођенчетом*. Сходно овоме, у случају да је до усмрћења детета дошло док се оно још налазило у материци и док порођај још увек није започео, оно се сматра плодом и радиће се о кривичном делу недозвољен прекид трудноће.⁸ У случају да је дете лишено живота за време порођаја или непосредно након порођаја, оно представља новорођенче, те постоји кривично дело убиство детета при порођају. Напоследку, ако се убијено дете више није налазило у стадијуму новорођености, већ у фази одојчета⁹ или старијег детета, дело ће бити квалификовано као тешко убиство.

Кривично дело убиство детета при порођају мора бити извршено за време порођаја или непосредно после порођаја док траје поремећај изазван порођајем. По питању временског интервала, спорно је како треба тумачити термин *непосредно* после порођаја, односно колико дуго поремећај изазван порођајем може трајати након порођаја. Генерално је заступљен став да ово зависи од околности сваког појединог случаја, а пре свега у зависности од личних својстава мајке.¹⁰ Према ставовима медицинске науке, овај период може трајати од неколико сати, до неколико дана.¹¹ Предметно кривично дело може бити извршено само са умишљајем, директним или евентуалним, а уколико нема умишљаја, постојаће кривично дело нехатно лишење живота из члана 117. КЗ-а.

**II УЛОГА МЕДИЦИНСКИХ ВЕШТАЧЕЊА ПРИ УТВРЂИВАЊУ
ПОЈЕДИНИХ ЕЛЕМЕНАТА БИЋА КРИВИЧНОГ ДЕЛА
УБИСТВО ДЕТЕТА ПРИ ПОРОЂАЈУ**

Приликом доказивања кривичног дела убиство детета при порођају, основне чињенице које је неопходно утврдити тичу се тога да ли се окривљена

⁶ I. Vuković, *Rođeni čovek kao objekt krivičnopravne zaštite – razgraničenje sa plodom*, Crimen br. XV 1, 2024, 58.

⁷ T. Krmpotić, *Mehanizam normalnog porođaja*, Zagreb, Medicinski fakultet, 2020, 15.

⁸ Битно је напоменути да се као извршилац овог кривичног дела може јавити свако лице, осим бремените жене над којом се врши прекид трудноће, због чињенице да самопобачај у домаћем законодавству није инкриминисан.

⁹ Период одојчета је продужетак периода новорођенчета и траје до краја прве године живота. Континуирана медицинска едукација, *Нега и заштита здравог новорођенчета*, <https://www.medicinskaedukacija-timkme.com/wp-content/uploads/2015/10/Edukativni-materijal.pdf>, датум посете: 08. 09. 2024.

¹⁰ З. Стојановић, *Кривично право, посебни део*, Нови Сад, 2022, 24.

¹¹ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, посебни део*, Београд, 2019, 20.

заиста недавно породила, да ли је пасивни субјект кривичног дела новорођенче, да ли је оно било живо по рођењу и ако јесте, шта је узрок његове смрти.¹² Поред тога, доказивање предметног кривичног дела захтева и утврђивање тачног тренутка извршења кривичног дела, као и чињенице да је код окривљене у тренутку убиства детета постојао поремећај изазван порођајем. Утврђивање и оцена наведених чињеница, које чине обележја предметног кривичног дела, изискује стручна знања из области медицине, које орган поступка по правилу нема. Како медицинска вештачења представљају једну од најзначајнијих доказних радњи у поступцима у којима се као правно релевантна јављају питања из области медицине,¹³ она имају кључну улогу приликом доказивања постојања кривичног дела убиство детета при порођају.

Ради прегледности рада, медицинска вештачења која су од значаја за доказивање анализираног кривичног дела разврстаћемо и приказати у две групе: медицинско вештачење на основу телесног прегледа окривљене, којим се утврђује да је код ње заиста дошло до порођаја и судскомедицинско вештачење леша, којим се утврђује новорођеност и живорођеност пасивног субјекта, као и време и начин наступања смрти. Иако сматрамо да је приликом доказивања овог кривичног дела неопходно спровести и психијатријско вештачење којим би се утврдило да ли је код окривљене у тренутку извршења кривичног дела постојао поремећај изазван порођајем, владајући ставови у судској пракси су другачији. Због тога ћемо један део рада посветити анализи овог спорног питања, а том приликом указаћемо и на значај психијатријског вештачења у доказивању кривичног дела убиство детета при порођају.

А. Вештачење на основу телесног прегледа окривљене: утврђивање чињенице порођаја

Тренутак порођаја представља битну чињеницу коју је у поступку неопходно утврдити из више разлога. Најпре, како смо претходно указали, извршилац кривичног дела убиство детета при порођају може бити само мајка породила. Сходно томе, неопходно је утврдити да је окривљена мајка пасивног субјекта, као и да се недавно¹⁴ породила, како би се достигао потребан степен

¹² О. Јелачић, *Основе судске медицине*, Београд, 1977, 125.

¹³ Ј. Станисављевић, *Услуге судскомедицинског вештачења у кривичном поступку*, у: Зборник радова „XXI век – век услуга и Услужног права“ (ур. Д. Вујисић), књ. 14, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке Крагујевац, 2023, 439.

¹⁴ Појам *недавно* треба условно схватити, у зависности од фазе у којој се (пред)кривични поступак налази. Уколико се доказне радње у циљу утврђивања порођаја спровode у предистрази или прецизније, у краћем временском периоду након што је дете лишено живота (што се утврђује према стању леша), потребно је утврдити знаке недавног порођаја. Уколико се ове радње спровode у току судске фазе поступка, не постоји могућност за утврђивањем знакова недавног порођаја, већ чињенице да је окривљена рађала, због временског периода који је протекао од тренутка порођаја.

**Јелена Станисављевић, Улога медицинских вештачења у
доказивању кривичног дела убиство детета при порођају (стр. 3-19)**

сумње (у зависности од фазе поступка) који указује да је окривљена извршила кривичног дела. Утврђивање чињенице порођаја неопходно је и с обзиром да ово дело може бити извршено само за време порођаја или непосредно после порођаја док код окривљене постоји поремећај изазван порођајем.

На овом месту, треба указати на околност да се кривично дело убиство детета при порођају најчешће извршава у кући окривљене и то на сам дан порођаја.¹⁵ Ово потврђује и стање у актуелној судској пракси јер су се окривљене, према чињеничном стању у свим анализираним пресудама, порађале саме, у својим кућама, претходно кријући трудноћу од чланова домаћинства и дете лишавале живота за време порођаја. Само у једном случају, окривљена се јавила лекару у току трудноће и то са жељом да је прекине,¹⁶ док се у свим осталим случајевима окривљене нису јављале лекару ради одржавања трудноће. Како је до порођаја увек долазило у кућним условима, чињеница трудноће, а и порођаја, није била евидентирана у медицинској документацији. Из овог разлога, када је у питању кривично дело убиство детета при порођају, није увек једноставно доказати да је до порођаја уопште и дошло.

Ипак, утврђивање ове чињенице не мора нужно представљати проблем јер окривљена углавном, иако не признаје да је извршила ово кривично дело, признаје да јесте родила дете. У прилог томе говори чињеница да је у готово свим анализираним пресудама у току поступка мајчинство окривљене над дететом које је лишено живота било неспорна чињеница.¹⁷ Међутим, постоје случајеви када пре самог покретања поступка мајка негира да је прошла кроз порођај. У једној од анализираних пресуда окривљена је чак и у колима хитне помоћи на путу ка здравственој установи тврдила да је обилно крварење које има узроковано менструацијом, а не порођајем,¹⁸ те негирала да је до порођаја дошло. У таквим околностима, уколико би окривљена остала при тврдњи да се није породила, утврђивање ове чињенице могло би да буде отежано.

Уколико не постоји признање окривљене или сведочење других лица, као ни медицинска документација из које се може утврдити да је до порођаја дошло, могући начин доказивања ове чињенице јесте гинеколошки преглед без кога је тешко са сигурношћу утврдити да се жена у претходном скоријем

¹⁵ A. Naviaux, P. Janne, M. Gourdin, *Psychiatric Considerations on Infanticide: Throwing The Baby Out With The Bathwater*, Psychiatria Danubina, Vol. 32, Suppl. 1, 2020, 24; M. Craig, *Perinatal risk factors for neonaticide and infant homicide: can we identify those at risk?*, Journal of the Royal Society of Medicine, 97 (2), 2004, 57.

¹⁶ Што у наведеном случају није било могуће, из разлога што се окривљена налазила у седмом месецу трудноће. Пресуда Основног суда у Сомбору бр. К 1786/10 од 17. 01. 2013. године, необјављено.

¹⁷ Само је у једном случају било спроведено ДНК вештачење леша новорођенчета, које је тиме доведено у везу са окривљеном као мајком и то у Пресуди Основног суда у Великом Градишту К. 90/2014 од 21. 05. 2015. године, необјављено.

¹⁸ Пресуда Основног суда у Сурдулици, К. бр. 1270/13 од 29. 01. 2014. године, необјављено.

периоду породила. Сигурни знаци скорашњег порођаја могу се уочити само телесним прегледом жене, који може открити тамну пребојеност брадавица, повећану материцу,¹⁹ растегнутост вагине и проширеност грлића материце.²⁰ У анализираној судској пракси, чињеница да је окривљена недавно прошла кроз процес порођаја утврђивана је на основу извештаја о прегледу лекара специјалисте гинекологије, којом приликом су код окривљених уочене следеће околности: окрвављеност у доњим партијама тела,²¹ расцеп међице, расцеп вагине, материца позиционирана у висини пупка, делови постељице и плодових овојака у материци,²² као и делови постељице и пупчаника који виरे из вагине.²³ Све ово несумњиво је представљало доказ недавног порођаја на страни окривљене.

Међутим, претходно смо указали на значајан проблем у овом домену, а то је да у већини случајева у којима је дошло до убиства детета при порођају, мајка током трудноће није ишла на лекарске прегледе. До сазнања о учињеном делу дошло је због тога што се извршитељка јавила здравственој установи за помоћ због компликација насталих након порођаја, тек када су оне у значајнијој мери угрозиле њен живот. Такве ситуације створиле су могућност да чињеница о порођају буде званично евидентирана у документацији здравствене установе, те да се она у поступку може утврдити увидом у извештај лекара специјалисте гинекологије који је спровео преглед породиље, као и на основу његовог сведочења.

Међутим, с обзиром да се у већини анализираних пресуда окривљене нису јављале лекару за време трајања трудноће, може се десити да трудноћа и порођај никада не буду званично евидентирани и да елемент бића кривичног дела у виду порођаја не може да се докаже увидом у здравствену документацију. Иако у пракси у претходних десет година то није био случај, јер су извршени прегледи заправо и били начин сазнања за кривично дело,²⁴ потенцијално се може десити ситуација да мајка породиља не пристаје на преглед којим би се могло утврдити да се у претходном периоду породила. Ово може представљати значајан проблем поготово узевши у обзир природу

¹⁹ Ово се може уочити као знак скорашњег порођаја само до две недеље након порођаја. Након тог периода, материца се враћа на нормалну величину. О. Јелачић, *op. cit.*, 124.

²⁰ О. Јелачић, *op. cit.*, 125.

²¹ Пресуда Основног суда у Сурдулици К. бр. 1270/13 од 29. 01. 2014. године, необјављено; Пресуда Основног суда у Сомбору бр. К. 1786/10 од 17. 01. 2013. године, необјављено.

²² Пресуда Основног суда у Сурдулици К. бр. 1270/13 од 29. 01. 2014. године, необјављено; Пресуда Основног суда у Великом Градишту. К. 90/2014 од 21. 05. 2015. године, необјављено.

²³ Пресуда Основног суда у Врању, К. бр. 9/14 од 02. 09. 2015. године, необјављено.

²⁴ Самопорођај у ситуацији када је трудноћа претходно била скривана, као и чињеница да је непознато где се новорођено дете налази, увек представља индицију да је дошло до чедоморства.

**Јелена Станисављевић, Улога медицинских вештачења у
доказивању кривичног дела убиство детета при порођају (стр. 3-19)**

потребног прегледа. Наиме, није довољно само утврдити да је окривљена мајка детета, што може бити утврђено узимањем узорак за форензичко-генетичку анализу,²⁵ већ је за доказивање кривичног дела убиство детета при порођају неопходно доказати чињеницу да је дете лишено живота за време порођаја или непосредно после порођаја. Сигурне знаке порођаја могуће је уочити само гинеколошким прегледом. Стога се поставља питање, да ли је у оваквој ситуацији преглед могуће извршити без сагласности окривљене и кроз коју доказну радњу је то могуће спровести?

**1. Утврђивање чињенице порођаја у ситуацији када окривљена не
пристаје на телесни преглед**

Када окривљена у поступку поводом кривичног дела убиство детета при порођају негира да се породила, а у случају да се ова чињеница не може утврдити увидом у медицинску документацију или сведочењем других лица, неопходно је приступити њеном непосредном утврђивању прегледом окривљене. У овом случају окривљена представља тзв. пасивно доказно средство, те у овом смислу нема право на несамоинкриминисање, јер би у противном нека кривична дела било веома тешко или чак немогуће доказати.²⁶ Поред тога, аутори наглашавају да би у сваком случају када је осумњичени познат, неизоставно требало извршити и судскомедицински преглед његовог тела.²⁷

У складу са наведеним, у случају да окривљена негира порођај, над њом је неопходно извршити телесни преглед, како би се уочили знаци и утврдила чињеница порођаја. Овде треба указати на околност да међу стручњацима постоји несугласица око тога да ли телесни преглед окривљеног представља увиђај над лицем или облик вештачења. Аутори објашњавају да у случају ако се телесни преглед лица врши да би се утврдиле чињенице у поступку, ради се о увиђају, док телесни преглед лица за који је потребно стручно знање којим не располаже орган поступка представља вештачење.²⁸ Имајући у виду особености знакова порођаја на које смо указали, као и природу самог гинеколошког прегледа, телесни преглед окривљене у овом случају биће спроведен на основу одредаба о вештачењу које ће извршити вештак медицинске струке и то специјалиста гинекологије и акушерства или специјалиста судске медицине, у зависности од околности конкретног случаја.

²⁵ Узорци за форензичко – генетичку анализу су трагови биолошког порекла који служе за утврђивање ДНК отиска. Ј. Станисављевић, *Улога и значај ДНК доказа у кривичном поступку*, Мастер рад, Крагујевац, 2021, 45.

²⁶ Види: М. Škulić у: *Dokazna radnja – veštačenje u sudskim postupcima*, Iustitia - Časopis Udruženja sudijskih i tužilačkih pomoćnika Srbije (интервју), бр. 2, 2018, 6.

²⁷ Б. Симоновић, *Криминалистика*, Крагујевац, 2004, 580.

²⁸ Г. Илић *et al.*, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2022, 460; С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић (ур.), *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, Београд, 2013, 108.

Поред наведене, за утврђивање чињенице порођаја у обзир долази примена још једне доказне радње, а то је узимање узорка биолошког порекла. Наиме, чл. 141. ст. 1. ЗКП-а прописано је да се узимању узорка биолошког порекла и предузимању других медицинских радњи које су по правилу медицинске науке неопходне ради анализе и утврђивања чињеница у поступку, може приступити и без пристанка окривљеног, изузев ако би због тога наступила каква штета по његово здравље.²⁹ С обзиром да законодавац предвиђа могућност предузимања *других медицинских радњи* које су неопходне ради утврђивања чињеница у поступку, ова доказна радња може се предузети у сврху утврђивања скоријег порођаја окривљене, где би се *друга медицинска радња* у оваквим околностима односила на гинеколошки преглед. Притом, ову доказну радњу спроводи здравствени радник по наредби јавног тужиоца или суда,³⁰ што је такође од значаја због природе потребног прегледа.

**Б. Вештачење леша: утврђивање новорођености, живорођености
и узрока смрти пасивног субјекта; утврђивање
времена извршења кривичног дела**

1. Утврђивање новорођености

У делу рада који се односио на елементе бића кривичног дела убиство детета при порођају, указали смо на чињеницу да пасивни субјект овог кривичног дела може бити само новорођенче. Док тренутак од кога се дете може сматрати новорођенчетом махом није споран,³¹ оно што изазива недоумице јесте до ког тренутка постоји новорођеност, односно када дете престаје да буде новорођенче? Одговор на ово питање проналазимо у медицинској науци, те је стога одређивање судскомедицинског вештачења кључно и неопходно ради утврђивања чињенице да ли пасивни субјект предметног кривичног дела испуњава услов у виду новорођености. Као што смо претходно објаснили, правилно утврђивање старости пасивног субјекта је од изузетног значаја, јер у случају да је до лишавања живота детета дошло док се оно налазило у стадијуму плода, радило би се о кривичном делу недозвољен прекид трудноће, а ако је пак било у фази одојчета или старијег детета, дело би било квалификовано као тешко убиство. Крајњи закључак да ли дете које је лишено живота представља новорођенче донеће лекар судске медицине након

²⁹ Законик о кривичном поступку (ЗКП), *Службени гласник РС*, бр. 72/2011-3, 101/2011-272, 121/2012-7, 32/2013-12, 45/2013-35, 55/2014-41, 35/2019-6, 27/2021-8 (УС), 62/2021-95 (УС), чл. 141. ст. 1.

³⁰ Чл. 141. ст. 4 ЗКП-а

³¹ Дете се сматра новорођенчетом од тренутка започињања порођаја, што подразумева наступање трудничких болова, пуцање водењака и ритмичке контракције материце којима се потискује дете. Видети поднаслов I: Укратко о бићу кривичног дела убиство детета при порођају.

**Јелена Станисављевић, Улога медицинских вештачења у
доказивању кривичног дела убиство детета при порођају (стр. 3-19)**

спроведене обдукције и утврђивања спољашњих и унутрашњих знакова новорођености.

Најчешћи критеријуми приликом одређивања новорођености јесу чињенице да омеђавање пупчаника није завршено, да црева још садрже меконијум и да новорођенче још није подојено.³² С обзиром на наведене показатеље и временски период који је за њих релевантан, просечно доба трајања новорођености може се одредити између два и четири дана.³³ Дакле, за потребе одређивања новорођенчета у светлу кривичног дела убиство детета при порођају, новорођенчетом се сматра дете од почетка порођаја, па у просеку од два до четири дана након порођаја, а најдуже седам дана.³⁴

Додатне карактеристике које указују на новорођеност јесте просечна дужина детета од око 50 cm, присутност сирастог маза на кожи, постојање порођајног надува и пупчана врпца која је припојена за постељицу и плод.³⁵ Према стању пупчане врпце могуће је и прецизније одредити стадијум новорођености. Наиме, рођењем се у пупчаној врпци налази око 100 cm³ крви,³⁶ те крвава и неподвезана пупчана врпца указује да је новорођенче старо највише пар сати. Сасушена пупчана врпца указује на старост до пет дана, док потпуно отпала пупчана врпца означава да је период новорођености прошао.³⁷ У појединим случајевима из анализиране судске праксе, новорођеност пасивног субјекта утврђивана је увидом у извештај опште болнице у којој је спроведена обдукција леша детета, те је закључено да присуство пупчаника дефинитивно указује на новорођенче.³⁸ Такође, у једном од два случаја када је ово дело остало у покушају, новорођенче је на кожи имало сирасти намаз и трагове старе крви, са присутним пупчаником, те је процењено да је у првим сатима живота.³⁹

2. Утврђивање живорођености

Да би постојало кривично дело убиство детета при порођају, на страни пасивног субјекта неопходно је да буде испуњен још један услов, а то је да дете буде живо рођено. Уколико услов живорођености није испуњен, не може се говорити о кривичном делу убиство детета при порођају. Ако смрт наступи

³² А. Рамљак, *Medicinska kriminalistika*, Priština, 2007, 283.

³³ М. Опријан, Д. Јокановић, *Опште и посебне карактеристике и врсте чедоморства*, Анали Правног факултета у Београду, бр. 3, 1954, 312.

³⁴ Ј. Komazin, Ј. Trković, L. Vragolov, *Čedomorstvo*, Kriminologija i socijalna integracija, 14 (1), 2006, 94.

³⁵ О. Јелачић, *op. cit.*, 126.

³⁶ Континуирана медицинска едукација, *Ibid.*

³⁷ М. Тасић, *Чедоморство*, у: Судска медицина (ур. М. Тасић), Нови Сад, 2006, 492.

³⁸ Пресуда Основног суда у Великом Градишту. К. 90/2014 од 21. 05. 2015. године, необјављено.

³⁹ Пресуда Другог основног суда у Београду, број и датум пресуде анонимизирани од стране суда, необјављено.

интраутерино, пре или током порођаја, говори се о мртворођенчету, што искључује чедоморство. У том случају, евентуално може бити речи о недозвољеном прекиду трудноће, ако се утврди да до побачаја није дошло спонтано, већ је он намерно изазван.⁴⁰ Да је новорођенче рођено живо утврђује се на основу вештачења вештака специјалисте судске медицине који обавља обдукцију. Знаци живорођености огледају се у количини ваздуха пронађеног у плућима, желуцу и почетним вијугама танког црева, што указује да је новорођенче барем неколико минута дисало, односно било живо, на који начин је живорођеност и била утврђена у случајевима из анализираних пресуда.⁴¹

3. Утврђивање узрока и механизма настанка смрти пасивног субјекта

Уколико је судскомедицинским вештачењем леша установљено да се ради о новорођенчету које је било живо при рођењу, наредни корак приликом доказивања постојања овог кривичног дела јесте утврђивање узрока смрти пасивног субјекта, као и механизма настанка тог узрока. Због значаја утврђивања узрока смрти приликом доказивања постојања кривичног дела, у ЗКП-у се прецизира каква треба да буде садржина мишљења које вештак треба да дâ на основу извршене обдукције.⁴² Тако је чланом 130. ставовима 4. и 5. ЗКП-а прописано да ће у мишљењу вештак нарочито навести порекло и непосредни узрок смрти, као и шта је тај узрок изазвало.⁴³ Ако је на лешу нађена каква повреда, утврдиће се да ли је ту повреду нанео неко други, чиме је нанета, на који начин, колико времена пре него што је смрт наступила и да ли је она проузроковала смрт, а ако је на лешу нађено више повреда, утврдиће се да ли је свака повреда нанета истим средством и која је повреда проузроковала смрт, да ли је више смртоносних повреда, какав је редослед њиховог настанка и да ли су само неке од њих проузроковале смрт или је смрт последица њиховог скупног деловања.⁴⁴ Законодавац посебну пажњу посвећује случајевима смрти новорођенчета, те прописује обавезу да се при прегледу и обдукцији новорођенчета обавезно утврди и његова старост, способност за ванматерични живот, узрок смрти и да ли је рођено живо или мртво.⁴⁵

⁴⁰ Уз ограничење да у случају постојања кривичног дела недозвољен прекид трудноће мајка детета не може бити извршилац.

⁴¹ Пресуда Основног суда у Пожаревцу, 81 К 53/17 од 16. 05. 2017. године, необјављено; Пресуда Основног суда у Сомбору бр. К. 1786/10 од 17. 01. 2013. године, необјављено; Пресуда Основног суда у Великом Градишту К. 90/2014 од 21. 05. 2015. године, необјављено.

⁴² М. Pavlovic, *Posebni slučajeви veštačenja*, IUSTITIA - Časopis Udruženja sudijskih i tužilačkih pomoćnika Srbije, br. 2, 2018, 22.

⁴³ Чл. 130. ст. 4 ЗКП-а

⁴⁴ Чл. 130. ст. 5 ЗКП-а

⁴⁵ Чл. 130. ст. 7 ЗКП-а

**Јелена Станисављевић, Улога медицинских вештачења у
доказивању кривичног дела убиство детета при порођају (стр. 3-19)**

Према подацима из домаће судске праксе, као најчешћа радња извршења овог кривичног дела јавља се удушење, које настаје услед механичког угушења изазваног стезањем шаком или шакама у пределу врата,⁴⁶ запушења усана и носа⁴⁷ или удисања и продора течности у ситне завршне делове органа за дисање.⁴⁸ Поред тога, у једном од случајева из судске праксе, радња извршења овог кривичног дела састојала се у ударцима стопалом ноге у пределу главе.⁴⁹ Поред радњи чињења, код кривичног дела убиство детета при порођају, као радња извршења кривичног дела могућа је и радња нечињења. Као примери радње извршења нечињењем, у судској пракси јављају се остављање детета без нужне помоћи у ситуацији када му је пупчаник остао двоструко обмотан око врата, као и неуклањање овојница које су делимично прекривале лице детета.⁵⁰

4. Утврђивање времена извршења кривичног дела

Поред тога што се вештачењем леша новорођенчета утврђује његова старост у тренутку смрти, а тиме и тачан тренутак порођаја, судскомедицинским вештачењем леша може се доћи до утврђивања још једне значајне чињенице, а то је тренутак када је дете лишено живота. Према стању леша и знацима смрти који се на њему уочавају, могуће је утврдити тачно време смрти. Тако, мртвачка хладноћа екстремитета наступа након једног часа од тренутка смрти, док до потпуног охлађења леша долази након 30 до 40 сати.⁵¹ Мртвачке пеге се стварају 1-2 сата након смрти, а мртвачка укоченост настаје после 3-6 сати, а ишчезава отприлике после 24 сата.⁵² У случајевима када је од наступања смрти до тренутка проналаска леша прошло више од 48 сати, време смрти се примарно одређује на основу трулежних промена леша.⁵³

Дакле, уз помоћ судскомедицинског вештачења леша новорођенчета може се утврдити двоструки временски интервал који је од значаја приликом доказивања убиства детета при порођају: утврђивање чињенице када је тачно

⁴⁶ Пресуда Основног суда у Ваљеву, К. бр. 252/19 од 03. 09. 2019. године, необјављено; Пресуда Основног суда у Чачку К. бр. 196/15 од 03. 09. 2015. године, необјављено; Пресуда Основног суда у Старој Пазови, бр. СПК 30/16 од 24. 06. 2016. године, необјављено.

⁴⁷ Пресуда Основног суда у Великом Градишту. К. 90/2014 од 21. 05. 2015. године, необјављено; Пресуда Основног суда у Вршцу Бр. 3. К. 964/10 од 30. 09. 2010. необјављено.

⁴⁸ Пресуда Основног суда у Сомбору, бр. К. 1786/10 од 17. 01. 2013. године, необјављено.

⁴⁹ Пресуда Основног суда у Пожаревцу, 81 К. 53/17 од 16. 05. 2017. године, необјављено.

⁵⁰ Пресуда Основног суда у Сурдулици К. бр.1270/13 од 29. 01. 2014. године, необјављено.

⁵¹ D. Marinković, A. Stevanović, *Utvrđivanje vremena nastupanja smrti, Kriminalističko-forenzički aspekti*, Žurnal za kriminalistiku i pravo, 16 (2), 2011, 179.

⁵² О. Јелачић, *op. cit.*, 21.

⁵³ D. Marinković, A. Stevanović, *op. cit.*, 181.

дошло до порођаја и утврђивање чињенице када је наступила смрт детета. Ово је од изузетне важности с обзиром да предметно кривично дело може бити извршено само за време порођаја или непосредно после порођаја док код мајке постоји поремећај изазван порођајем, због чега је неопходно утврдити када је дошло до порођаја, а када до лишења живота детета. Време извршења овог кривичног дела уско је повезано са последњим обележјем које заправо и представља основ привилеговања ове врсте убиства, а то је да је до убиства детета дошло услед поремећаја који је проузрокован порођајем.

III ПОРЕМЕЋАЈ ИЗАЗВАН ПОРОЂАЈЕМ: ПОСТОЈИ ЛИ ПОТРЕБА ЗА ПСИХИЈАТРИЈСКИМ ВЕШТАЧЕЊЕМ ИЛИ СЕ ОВАЈ ПОРЕМЕЋАЈ ПРЕТПОСТАВЉА?

Поремећај изазван порођајем, као обележје кривичног дела убиство детета при порођају, представља разлог и основ прописивања овог облика убиства као привилегованог. Убиство детета при порођају од стране мајке посебно је инкриминисано и забрањено блажом казном због специфичног стања мајке као извршиоца у том моменту.⁵⁴ С обзиром да ће од (не)остварености овог елемента зависити квалификовање кривичног дела као привилегованог, од изузетног је значаја исправно утврдити испуњеност услова постојања поремећаја изазваног порођајем код мајке у тренутку извршења кривичног дела.⁵⁵ Међутим, то није једноставан задатак. Штавише, по овом питању ставови су толико противуречни, да не постоји сагласност чак ни по питању тога да ли овај поремећај уопште треба утврђивати. Наиме, према појединим ауторима, у случају убиства детета за време порођаја постоји неопорива законска претпоставка да је код мајке постојао поремећај изазван порођајем. Према њиховом гледишту, поремећај изазван порођајем постоји увек када је дело извршено за време порођаја, а утврђује се само ако је радња извршења предузета после порођаја.⁵⁶

Аутори који заступају супротни став своје аргументе заснивају на медицинском аспекту порођаја, полазећи од тога да није оправдано сматрати да се оваква врста поремећаја јавља код сваке породиље, те истичу да порођај сам по себи не представља болесно стање, већ предвидив физиолошки процес који

⁵⁴ V. Pesic, *Homicides in Yugoslavia*, Yugoslavian Journal of Criminology and Criminal Law, 9 (4), 1971, 556.

⁵⁵ Постојање поремећаја који настаје код мајке за време порођаја, односно после порођаја, услед кога она своје дете лишава живота представља нужан услов за постојање кривичног дела из члана 116. Кривичног законика (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1. бр. 5518/13 од 3. априла 2014. године). В. Турањанин, *Кривична дела против живота и тела у судској пракси*, Београд, 2023, 271.

⁵⁶ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Београд, 2006, 364; D. Kolarić, *Krivična dela ubistva, de lege lata i de lege ferenda*, Nauka, bezbednost, policija, 20 (2), 2015, 161.

Јелена Станисављевић, Улога медицинских вештачења у
доказивању кривичног дела убиство детета при порођају (стр. 3-19)

редовно не изазива никакве поремећаје. Услед тога, заступници оваквог схватања сматрају да се поремећај изазван порођајем мора утврђивати у сваком конкретном случају.⁵⁷

Мада поједини аутори сматрају да начин законског регулисања који гласи „док код ње траје поремећај *изазван* порођајем" упућује на становиште да је намера законодавца била да се постојање поремећаја претпоставља за време трајања порођаја,⁵⁸ сматрамо да не би било оправдано водити се оваквим закључком. Наиме, у складу са ставовима медицинске струке, не би било исправно претпостављати да се код сваке породиље у току порођаја јавља оваква врста поремећаја.⁵⁹ Посматрајући из угла медицинске науке, за поремећај на коме се базира кривично дело убиства детета при порођају не постоји медицинско образложење, те се на њему не би могла базирати привилегија у кривичном поступку.⁶⁰ Поремећај узрокован порођајем најчешће настаје услед саме тежине порођаја, психичке и физичке исцрпљености породиље, губитка крви, малаксалости и слично,⁶¹ а не можемо се сложити да свака породиља при порођају доживи овакве потешкоће. Постоји знатан број жена чији порођај протекне без већих и значајнијих психофизичких напора, те не би било оправдано претпостављати да у тренутку порођаја и код њих постоји наведени поремећај. Штавише, медицински стручњаци истичу да и код тешких, болних и дуготрајних порођаја, психичка и физичка исцрпљеност може довести до пролазне равнодушности према детету, али свакако не и до његовог убиства.⁶²

Аргумент који говори у прилог становишту да поремећај изазван порођајем треба утврђивати у сваком случају тиче се и ситуације у којој трудница у току трудноће планира убиство свог детета по порођају. Ако бисмо

⁵⁷ D. Kolarić, *Criminal offence of killing new born child while giving birth to the child*, Journal of Criminology and Criminal Law, 48 (3), 2010, 281.

⁵⁸ Вид. Lj. Lazarević, *Krivično pravo – posebni deo*, Beograd, 1995, 218. Нав. према: D. Kolarić, *Criminal offence of killing new born child while giving birth to the child*, Journal of Criminology and Criminal Law, 48 (3), 2010.

⁵⁹ V. Grozdanić, U. Karlavaris Bremer, *Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 17 (9), 1996, 294.

⁶⁰ Д. Коларић, *Кривично дело убиства детета при порођају у Кривичном законнику Србије*, Безбедност, бр. 3, 2008, 108. У вези са овим, у литератури наилазимо на податак да је приликом изгласавања Кривичног законика из 1951. године др Луначек истакао да је под својом контролом имао око 50.000 порођаја и да никада није регистровао такав поремећај изазван порођајем који би имао за последицу убиство детета. Ж. Алексић, *Нека питања у вези са чл. 138. КЗ*, Правни живот, бр. 3–4, 1959, 8. Нав. према: Д. Коларић, *Кривично дело убиства детета при порођају у Кривичном законнику Србије*, Безбедност, бр. 3, 2008, 108.

⁶¹ D. Kolaric, *Criminal offence of killing new born child while giving birth to the child*, op. cit., 297.

⁶² V. Grozdanić, U. Karlavaris Bremer, op. cit., 296.

прихватили став да се поремећај изазван порођајем претпоставља код сваке породиље, дошли бисмо у ситуацију да ће за привилеговани облик убиства бити кажњена и она породиља која је у току целе трудноће планирала да по порођају лиши живота своје дете, па је то и учинила. Ипак, чини се да се судска пракса приклања овој опцији, те код кривичног дела убиство детета при порођају држи за „довољно“ да је дете лишено живота за време порођаја, иако околности случаја, као што су претходни покушаји абортуса, скривена трудноћа порођај на скровитом месту, сакривање или уништавање леша и друго, недвосмислено говоре да је дело унапред планирано.⁶³

У анализираним пресудама из актуелне судске праксе, окривљене су у највећем броју случајева криле трудноћу од свих, па и од чланова своје породице, а такође су се порађале саме у скровитим деловима домаћинства, што поред тога што представља индицију на почињење чедоморства,⁶⁴ може указивати и да је оно било планирано. Ипак, у судској пракси је уочљива тенденција претпостављања поремећаја изазваног порођајем, те га суд често није утврђивао.⁶⁵ У пар случајева, дошло је до одређивања психијатријског вештачења урачунљивости окривљене, па су се вештаци у оквиру налаза и мишљења о урачунљивости донекле дотицали и чињенице поремећаја проузрокованог порођајем. Оно што оваква решења чини додатно погрешним јесте чињеница да се поремећај изазван порођајем не процењује са аспекта одредаба о неурачунљивости.⁶⁶

С обзиром на указане ставове стручњака медицинске струке који нису сагласни да поремећај узрокован порођајем може довести до убиства детета при порођају, сматрамо да ово никако не сме представљати чињеницу која се у поступку претпоставља, већ да се она мора утврдити у сваком конкретном случају. Сама чињеница да убиство детета при порођају представља привилеговани облик убиства указује на неоправданост својеврсног додатног

⁶³ N. Delić, *Sporna pitanja u vezi krivičnog dela ubistvo deteta pri porođaju (Član 116 KZ)*, у: *Međunarodni pravni odnosi i pravda, Zbornik radova 36. Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perovic* (ур. J. Perović Vujačić), Beograd, 2023, 90.

⁶⁴ D. Pastović, „Dvostruki grijeh“: *kažnjavanje čedomorstva na hrvatskom području do kodifikacije kaznenog materijalnog prava 1852. godine*, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* (Zagreb), 23 (1), 2016, 141.

⁶⁵ Нпр. у Пресуди Основног суда у Сурдулици, К. бр. 1270/13 од 29. 01. 2014. године, необјављено: „С обзиром да је поремећај при порођају нормалан код сваког порођаја, у већој или мањој мери, те да се посебно не утврђује, суд сматра да је окривљена својим поступањем извршила кривично дело убиство детета при порођају из чл. 116. КЗ-а“; Пресуда Основног суда у Врању, К. бр. 9/14 од 02. 09. 2015 године: „Несумњиво је утврђено да је убиство детета извршено непосредно после порођаја док је трајао поремећај који је код мајке изазван порођајем, који је поремећај законска претпоставка... те постојање наведеног поремећаја код породиље није потребно посебно утврђивати“.

⁶⁶ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, *op. cit.*, 469.

Јелена Станисављевић, Улога медицинских вештачења у
доказивању кривичног дела убиство детета при порођају (стр. 3-19)

привилеговања мајке у виду претпостављања испуњености услова за постојање овог облика кривичног дела. Стога, сматрамо да је у поступку поводом кривичног дела убиство детета при порођају неопходно спровести и психијатријско вештачење над окривљеном у циљу утврђивања поремећаја изазваног порођајем *tempore criminis*.

У доктрини наилазимо и на ставове да, пошто поремећај изазван порођајем представља обележје бића кривичног дела, ову чињеницу која се односи на психичко здравље мајке суд може утврдити на основу било које доказне радње,⁶⁷ те да није обавезан одредити психијатријско вештачење. Према овим ауторима, на основу саслушања окривљене, испитивања сведока и свог стручног и општег знања, суд може да утврди ову чињеницу и изведе закључак о постојању поремећаја изазваног порођајем, на основу слободног судијског уверења.⁶⁸

С обзиром да ни медицински стручњаци нису сагласни о природи, симптомима и дејству поремећаја изазваног порођајем, а поседују далеко веће образовање у овој области од стручњака из области правосуђа, сматрамо да суд не може имати довољно стручног знања у овом домену, те да овакву чињеницу не би требало самостално да утврђује. Немали број правника залаже се за то да се сваки случај крвног деликта, а посебно убиства, психолошки вештачи.⁶⁹ У случају да се суд одлучи за овакво решење, што би било најцелесходније, психијатријско вештачење треба поверити лекару психијатру, неуропсихијатру или центрима за судску психијатрију.⁷⁰ У свом налазу и мишљењу, вештак ће утврдити да ли је код окривљене *tempore criminis* постојао поремећај изазван порођајем, да ли је био у узрочно-последичној вези са порођајем и на који начин се одразио на психичко стање мајке, односно да ли је он довео до последице у виду убиства детета.⁷¹

Овакво решење представљало би једини исправан начин утврђивања испуњености услова за привилеговање мајке породиље која лиши живота своје дете услед поремећаја који је код ње изазвао порођај. Иако је опасност од злоупотреба психологије у кривичном поступку немогуће избећи, боље је изложити се таквом ризику него се приклонити „здраворазумском“ тумачењу правника.⁷² На крају, указујемо на апел старијих колега да се психијатри, а нарочито правници, доследно придржавају компетенција сопственог позива,

⁶⁷ N. Delić, *op. cit.*, 81.

⁶⁸ *Ibid.*, 82.

⁶⁹ М. Костић, *Форензичка психологија*, Београд, 2002, 178.

⁷⁰ Б. Крстић, *Судска психијатрија*, Ниш, 2002, 13.

⁷¹ Овде треба указати на став судске праксе да интензитет поремећаја није од значаја за постојање кривичног дела, као ни то да ли је услед поремећаја изазваног порођајем урачуњљивост мајке битно или небитно смањена. Пресуда Вишег суда у Пироту К. бр. 12/13 од 11. јула 2014. године. В. Турањанин, М. Воштинић, Д. Ђорђевић, *Кривична дела убиства у судској пракси*, Београд, 2020, 523.

⁷² М. Костић, *op. cit.*, 178.

јер се само на тај начин може повратити дигнитет психијатријског вештачења у обостраном интересу и кривичног права и психијатрије.⁷³

IV ЗАКЉУЧАК

Утврђивање чињеница неопходних за доказивање кривичног дела убиство детета при порођају неминовно захтева поседовање стручних знања из области медицине. Најпре, потребно је утврдити да је код окривљене дошло до порођаја, како би се достигао потребан степен сумње који указује да је она извршилац кривичног дела. Поред тога, с обзиром на то да се ово кривично дело може извршити само за време порођаја или непосредно после порођаја, и у том смислу је утврђивање ове чињенице неопходно. Један од могућих начина утврђивања чињенице порођаја, уколико не постоји признање окривљене или сведочење других лица, јесте вештачењем вештака медицинске струке или узимањем узорака биолошког порекла.

Судскомедицинским вештачењем долази се до утврђивања чињенице да ли је пасивни субјект у тренутку извршења кривичног дела био у стадијуму плода, новорођенчета или детета старијег старосног доба од новорођености, од чега зависи правилна квалификација кривичног дела. Поред новорођености, на страни пасивног субјекта у тренутку извршења кривичног дела мора бити испуњен и услов живорођености, што такође може бити утврђено вештачењем леша пасивног субјекта. Уз то, судскомедицинско вештачење неопходно је спровести и ради утврђивања узрока смрти пасивног субјекта, као и механизма настанка тог узрока, а том приликом вештак ће у односу на стање леша пружити и информацију о тренутку смрти, што је од значаја за утврђивање времена извршења кривичног дела.

Напоследку, као најспорнија ствар код кривичног дела убиство детета при порођају јавља се недоумица по питању тога да ли је за његово постојање неопходно утврдити присуство поремећаја изазваног порођајем код окривљене *tempore criminis* или овај поремећај представља законску претпоставку која се не доказује. Водећи се ставовима медицинске науке, сматрамо да поремећај изазван порођајем није околност која редовно прати поступак порођаја, те да га у том смислу не треба претпостављати, већ утврђивати. У том случају, доказна радња коју у овом циљу треба спровести јесте психијатријско вештачење којим ће вештак утврдити да ли је код окривљене *tempore criminis* постојао поремећај, да ли је био у узрочно-последичној вези са порођајем и на који начин се одразио на психичко стање мајке. Сва остала решења водила би неоправданом додатном привилеговању мајке, што сматрамо недопустивим.

⁷³ Д. Дракић, *Кривично право и вештак психијатар*, Нови Сад, 2014, 156.

Jelena Stanisavljević*

THE ROLE OF MEDICAL EXPERTS IN PROVING THE CRIMINAL OFFENSE OF KILLING A CHILD DURING CHILDBIRTH

Summary

Killing a child during childbirth is an example of a crime in which medical expertise plays a key role in proving. In order to explain why medical expertise is important for proving the criminal offense in question, the author briefly presents the elements of the criminal offense of killing a child during childbirth, for the determination of which it is generally necessary to have professional knowledge in the field of medicine. In the central part of the paper, the author analyzes the means of evidence available to the procedural body when determining facts of a medical nature, focuses especially on medical expert reports, and shows what facts can be obtained with their use, supporting them with examples from current judicial practice. In this sense, the author analyzes two types of medical expertise: expertise based on the physical examination of the defendant, which is carried out to determine the fact of childbirth, and autopsy, which determines the newborn, live birth, and cause of death of the passive subject. In the last part of the paper, the author points out the disputed positions represented in the judicial practice and part of the doctrine, according to which the psychological disorder caused by childbirth represents a legal assumption that should not be determined in the procedure, and gives concluding positions on this issue and the topic in question.

Keywords: *criminal offense of killing a child during childbirth, infanticide, medical expertise, autopsy, physical examination of the defendant, evidence, psychological disorder caused by childbirth, analysis of court practice.*

* Researcher - Scholarship Holder of the Ministry of Science, Technological Development and Innovation at the Faculty of Law, University of Kragujevac